

Euskararen biziberritzea Ipar Euskal Herrian

«Euskaltzaindia sortze beretik kezkatu da euskararen erabileraz. Orain ere kezka bizia du, eta beti izango du ziurrenik. 2024an, euskara bidegurutzean da, eta erabakiak hartu behar dira, ahultze prozesua geldituko bada». **Andres Urrutia** euskaltzainburuak Baionan, ekainaren 21ean, «Euskararen biziberritzea Ipar Euskal Herrian» jardunaldiaren atarikoan esandako hitzak dira, baina hara batutako beste nornahiren adierazpena ere izan zitekeen. «Kausa justu baten alde bildu gara», gehitu dio horri Baionako auzapezaren laguntzaile **Yves Ugaldek**.

Jardunaldiak **Jon Sarasuaren** mintzaldia izan du ardatz, hark erabilitako kontzeptu eta metaforek zehar-lerro bat osatu baitute saio guztietan barna. Euskaltzaindiko Sustapen Batzordean **Sagrario Aleman** euskaltzainaren zuzendaritzapean lantzen ari diren analisia oinarritzat hartu, eta etorkizunera begirako ildo batzuk marraztu ditu Sarasuak, betiere puntu batetik abiatutik: XXI. mendeko ezaugarriek —digitalizazioa, gizarte likidoa, migrazioa...— galdera berriak ekarri dizkiote euskararen biziberritze prozesuari, baina ez zaie ikuspegi estrategikoz erantzuten. Horren harira, instituzio publiko zein gizarte erakunde guztiak interpelatzen dituen oharpen bat egin du kontsentsu eske: «Pentsa dezakegu 1960ko hamarralditik hona egin duguna ikaragarria izan dela, baina orain arte egin duguna egitearekin ez dugu aurrera egingo».

Sarasuaren aburuz, egiteke dagoena «etorkizunari begirako bisioa ekoiztea baino sakonagoa eta zailagoa da». Hain zuzen ere, iraganeko gakoak ezagutu, egungoaz diagnostiko zorrotza osatu eta hamarraldi batzuetarako ametsa proiektatzea baitakar langintza horrek. Gainera, «kontu handiz, eta errealismoa eta utopia nahasiz» jardutea eskatzen du, eta kolektiboan egin beharrekoa da.

Egun gertatzen ari denaz mintzatzeko, «bitasuna» eta «dibergentzia» aipatu ditu Jon Sarasuak. Ohiko adibide batera jo du hori azaltzeko: «Batzuek botila erdi beteta ikusten dute, eta besteek erdi hutsik. Baina kontua ez da erditik behera

ala erditik gora dagoen. Kontua da botilak baduela zuloa». Zailtasunak zailtasun, aukera-leiho bat badela uste du, batetik, hiztun-kopuruan oro har gora egin delako, eta, bestetik, bidean ikasi egin delako: «Klase politikoa konbentzitzeko eta gizarte sektore zabalagoa geureganatzeko abagunea izan liteke».

Hainbat puntu aipatu ditu, aurrera begirako aurreikuspenen garrantzitsuak direlakoan. Hasteko eta behin, «gizarte-aldaketarako utopia bat taupatzen duen indarra» behar dela esan du. Horretarako, gizarte-mugimenduaren dimentsioa elikatu beharko litzateke, «ikuspegi politiko besarkatzaile batekin». Bestalde, gizartea eta komunitatea bereizi ditu. Lehena toki jakin batean bizi den jende multzoa litzateke, eta bigarrena zerbait komuna —kasu honetan, hizkuntza— dutenen multzoa. Bi kontzeptuak bereiztearekin batera, lotu ere egin zituen: «Gizarte-politikak behar dira, baina baita komunitate estrategiak ere».

Kontakizunaren garrantziaz mintzatu da jarraian, behin-behineko helmuga zehaztuko lukeen narratibaz, alegia, eta «monolitikoa izatetik urrun, ñabardurez josia» izan beharko duela esan zuen, betiere tokia, ingurua eta beste zenbait faktore aintzat hartu behar direlako. Datozen hamarraldietako ibilbidean, ametsa birpentsatzeko eta doitzeko premia ere nabarmendu du Sarasuak hainbat galdera haizatzuz: «Zer litzateke Euskal Herri euskalduna? Zer litzateke normalizazioa? Funtzio guztiak euskaraz egiteko helburua ongi formulatuta dago?».

Etorkizuna planifikatzeko ahaleginean, eskala handiko apustuak egin beharra aurreikusten du Sustapen Batzordeak. Besteak beste, corpusean, helduen eta administrazio publikoen euskalduntzean, kulturgintzan, teknologian eta inguru digitalean edota etorkinen harrera linguistikoan. Sarasua: «Uste dugu horrek anbizio handiagoz jokatzeko eskatuko diela gobernuari, eta inbertsio handiagoak egin beharko dituztela».

Hezkuntza ere birpentsatzeko arloa litzateke: «D ereduak ez du esperotako emaitzarik ekarri. Euskal hiztun osoak sortzea da helburua, bai kalitatez, bai eta borondatez ere; hau da, motibazioa duten pertsonak behar dira».

Plano praktikoago batean, eskualdeko hedabideen estrategia martxan jartzea komenigarri jo du: «Gertuko komunikazioan euskarak lidergoa har dezake». Sarasuarentzat eta Euskaltzaindiko Sustapen Batzordearentzat «tokiko komunitate-huna ekoiztea eta behetik gorako kulturgintza komunitarioa eratzea gako garrantzitsuak dira, gizarte hiperindibidualizatu honetan».

Sarasuaren bisioan ez da Euskal Herri euskalduna ageri datozen hamarraldietan, baina euskaldun osoen nukleo sendo bat osatzea eta berorri funtzio-sorta garrantzitsu bat ziurtatzea lortzeko modukoa izan liteke.

Ipar Euskal Herriko ikuspegitik, **Amande Anin** Euskararen Erakunde Publikoko (EEP) misio kargudunak soziolinguistikari heldu dio, 2050era begirako panorama zein izan litekeen azaltzeko ahaleginean. Datuen arabera, hitzunen kopurua emendatu egingo da Ipar Euskal Herrian, baina ehunekoan ez da alde handirik nabarituko. Lurralde derik lurralde erreparatuz gero, Lapurdik mantendu egingo luke oraingo oreka. Nafarroa Beherean eta Zuberoan, aldiz, apaltzera joko lukete, bai kopuruak, bai eta proportzioak ere.

Irakaskuntzatik eratorritako datuen bidez, bi garapen-hipotesi egin dituzte soziolinguistek. Batek 27.000 euskaldun gehiago aurreikusten ditu 2050eko epean, eta guztira populazioaren % 26ko proportzioa osatuko litzateke (horietarik erdia baino gehiago, 16-34 adin-tartean). Bigarren hipotesia baikorragoa da, 40.000 hitzun irabazi, eta populazioaren % 30ean finkatuko luke euskaldunen multzoa. Kasu horretan ere, proportziorik handiena 16-34 adin-tartekoa izanen litzateke (% 61).

Amande Aninek ohartarazi bezala, aipaturiko datuek «gaitasun hipotetikoa» erakutsiko lukete, eta ez dakarte argibiderik hizkuntzaren erabilerari buruz, ez eta hitzun horien kalitateari buruz ere. Datozen urteetan egin beharreko ahalegina grafikoki azaltzeko, eskailera mekanikoaren metafora baliatu du: «Orain artekoa, behearantz datorren eskailera mekaniko batean gora egitea bezalakoa izan da. Aurrerantzean, eskailera mekaniko hori azkartu egingo denez, ahaleginak ere azkartu egin beharko dira».

Hipotesiekin batera, esperientzia lurtarragoak ere eskaini ditu jardunaldiak. **Elorri Arin Elizagoien**, **Titto Berbeder** eta **Peio Jorajuria** Euskal Konfederazioko kideek, eta **Aines Dufau** Ikas Pedagogia Zerbitzuko zuzendariak, haurtzaindegietako egoera larria eta euskarazko guneak gehiago zabaltzeko ezina erakutsi dute besteak beste, Konkolotx haurtzaindegia egoeratik abiatuta. Hitz gutitan esanda, haurrak euskal estrukturan hezteko eskaera badago, baina ez zaio erantzunik ematen. Peio Jorajuria: «Haurtzaindegietan bezala aisialdian ere, frantses gune bat sortzea gutxiengo baten alde aritzea da, baina herriko etxe gehienek hautu hori egiten dute, herritarrek euskarazkoa nahiago duten arren». Gizartean lan handia egiten dela eta jendea borroka horretarako prest dela ere nabarmendu zuen: «Administrazioen ardura hartze hori falta da».

Aines Dufauk energia-trantsizioarekin parekatu du euskararen afera, bai larrialdi egoeragatik, bai zeharkakoa edo transbertsala izan beharko lukeelako, zokoratuta jarraitu beharrean.

Zehar-lerro bat izan eta kulturarekin bat eginda agertu. Horixe bera nabarmendu dute **Itxaro Bordak**, **Eneko Gorrik**, **Eneko Bidegainek** eta **Marie-Andrée Ouretek** ere, bigarren mahai-inguruan. Baieztapen horren ilustragarri, kulturak Ipar Euskal Herrian darakutsan bizitasuna aipatu du Mari-Andrée Ouret Bilketa atariko arduradunak: «Kultur ekintza bizi hori plazan ari da garatzen, pastoralak, kabalkadak, baina gainera, baita musika kontzertuak eta jaialdiak ere, eta horiek guztiek sekulako lotura sortzen dute euskararekin». Euskarari heltzeko modu hori «biziki erakargarria eta berritzailea» dela azpimarratu du, naturalki sartzen delako. «Euskal kulturak badu zorte hori: gazteak biltzen ditu inguruan, eta berriz lotzen dira euskarari».

Plazara kooperatibako Eneko Gorrik xenofobiari heldu dio, eta zenbait estereotipo jarri ditu zalantzan, bereziki euskararen ezina etorkinen gain jartzeko joera: «Motibazioak aztertzen direlarik, euskaldunekin biziki zaila izan da hautua, lotsa barneratua zutelako, eta kanpotik etorritakoek ez dute hori. Urteko 3.000 jende etortzea ez litzateke mehatxua, administrazioak horretarako antolatuko balira».

Administrazioen izenean, hain zuzen, **Xabier Parrilla** (Baionako Herriko Etxeko Hizkuntza Politikako arduraduna), **Maider Behoteguy** (Departamenduko kontseilari eta EEPko lehendakaria), **Andde Sainte-Marie** (Akitania Berria eskualdeko kontseilaria) eta **Antton Curutcharry** (Euskal Hirigune Elkargoko lehendakariordea) aritu dira, nor bere erakundean egiten denaz.